

פרק 1

"אין לך בן חורין - אלא מי שעוסק בתלמוד תורה"

כָּל־יִשְׂרָאֵל יֵשׁ לָהֶם חֶלֶק לְעוֹלָם הַבָּא,
שֶׁנֶּאֱמַר: וְעַמֹּךְ כָּל־צַדִּיקִים, לְעוֹלָם יִירָשׁוּ אֶרֶץ,
נֶצֶר מִטְעֵי מַעֲשֵׂה יָדַי לְהַתְּפָאֵר:

א

132

שְׁנֵי חֲכָמִים בְּלִשׁוֹן הַמִּשְׁנָה, בְּרוּךְ שֶׁבָחַר
בָּהֶם וּבְמִשְׁנֵתָם. רַבִּי מֵאִיר אֹמֵר כָּל־הָעוֹסֵק
בַּתּוֹרָה לְשִׁמּוּה זֹכֶה לְדַבְרֵי הַרְבֵּה, וְלֹא עוֹד
אֲלֵא שְׂכַל־הָעוֹלָם כָּלוּ, כְּדֹאֵי הוּא לֹ. גִמְרָא
רַע, אֲהוּב, אֲהוּב אֶת־הַמְּקוֹם, אֲהוּב אֶת־
הַבְּרִיּוֹת, מְשֻׁמַּח אֶת־הַמְּקוֹם, מְשֻׁמַּח אֶת־
הַבְּרִיּוֹת, וּמְלַבֶּשֶׁתוֹ עֲנוּה וִירְאָה. וּמְכַשְׂרֵתוֹ
לְהִיּוֹת צַדִּיק, חֶסֶד, יֶשֶׁר וְנֶאֱמָן, וּמְרַחֲקֵתוֹ
מִן־הַחֲטָא, וּמְקַרְבֵתוֹ לִידֵי זְכוּת, וְנִהְיִין מִמֶּנּוּ
עֲצָה וְתוֹשֵׁיָה, בִּינָה וְגִבּוֹרָה, שֶׁנֶּאֱמַר: לִי־
עֲצָה וְתוֹשֵׁיָה, אֲנִי בִּינָה, לִי גִבּוֹרָה. וְנוֹתֵנָת
לוֹ מְלָכוּת וּמְשֻׁלָּה, וְחֻקּוֹר דִּין, וּמְגַלִּין לוֹ
רְזִי תוֹרָה, וְנַעֲשֵׂה כְּמַעֲיָן הַמִּתְגַּבֵּר וּכְנֶהֱרַר
שְׂאִינֹו פּוֹסֵק, וְהִנֵּה צְנוּעָה, וְאֶרֶץ רוּחַ, וּמוֹחֵל
עַל עֲלֻבוֹנוֹ, וּמְגַדְּלָתוֹ וּמְרוֹמְמָתוֹ עַל כָּל־
הַמַּעֲשִׂים:

בָּהֶם בחכמים.
דַּבְרֵי הַרְבֵּה המנויים להלן.
יש מפרשים: טובות גשמיות,
מלבד המעלות הרוחניות דלהלן.
כְּדֹאֵי הוּא לֹ שנברא בשבילו.
וְחֻקּוֹר דִּין להעמיד הדין לאמיתתו.
אֶרֶץ רוּחַ סבלן.
הַמַּעֲשִׂים מעשי הבריאה.

■ כמו בכל עסק עמ' 132

■ לא להעליב! עמ' 135

■ מי רוצה חיי צער? עמ' 138

■ לא רק שגריר עמ' 140

■ כבודו זועק מכל חידוש טכנולוגי! עמ' 142

ב

אמר רבי יהושע בן לוי, בכל יום ויום בת קול יוצאת מהר חורב ומכרזת ואומרת: אוי להם לבירות מעלבונה של תורה, שכל מי שאינו עוסק בתורה, נקרא נזוף, שנאמר: גם זהב באף חזיר, אשה יפה וסרת טעם. ואומר: והלחת מעשה אלהים המה, והמכתב, מכתב אלהים הוא, חרות על הלחת, אל תקרי חרות אלא חרות, שאין לה בן חורין, אלא מי שעוסק בתלמוד תורה, וכל מי שעוסק בתלמוד תורה (שעוסק בתורה תדיר), הרי זה מתעלה, שנאמר: וממנה נחליאל, ומנחליאל במות:

**בת קול קריאה משמים.
הר חורב הר סיני.**

א

הלומד מחברו: פרק אחד, או הלכה אחת, או פסוק אחד, או דבור אחד, או אפילו אות אחת, צריך לנהג בו כבוד, שכן מצינו בדרך מלך ישראל, שלא למד מאחיתפל אלא שני דברים בלבד, קראו רבו אלופו ומידעו, שנאמר: ואתה אנוש כערפי, אלופי ומידעי. והלא דברים קל וחמר, ומה דוד מלך ישראל שלא למד מאחיתפל אלא שני דברים בלבד, קראו רבו אלופו ומידעו, הלומד מחברו, פרק אחד, או הלכה אחת, או פסוק אחד, או דבור אחד, או אפילו אות אחת, על אחת כמה וכמה שצריך לנהג בו כבוד. ואין כבוד, אלא תורה, שנאמר: כבוד חכמים ינחלו, ותמימים ינחלו טוב. ואין טוב אלא תורה, שנאמר: כי לקח טוב נתתי לכם, תורת אלהי-תעזבו:

**דבור אחד בדברי תורה.
אין כבוד אלא תורה אין כבוד
בא לאדם אלא על ידי התורה.**

**"מכתב אלוקים הוא חרות על הלוחות,
אל תקרי חרות אלא חירות - שאין לך בן חורין
אלא מי שעוסק בתלמוד תורה" (משנה ב)**

מילה כתובה על דף אפשר למחוק, אבל אותיות שחוקקות בסלע אי אפשר להפריד ממנו. הפשט והדרש של "חרות-חירות" תלויים זה בזה: רק כאשר לימוד התורה נחקק בתוך הלב, עד שאי אפשר להפריד את התורה מהאדם ואת האדם מהתורה, אז התורה מעניקה לאדם חירות מוחלטת. לא יצר הרע ולא ניסיונות, שום דבר לא יפריע לחופשיותה של הגשמה ולא יעיק עליה.

זהו גם הדגש הרמוז בלשון "מי שעוסק בתורה" - מדובר באדם שהתורה התאחדה איתו ונעשתה כל מהותו וחיותו, כך שמבחינתו התורה היא בדיוק כמו עסק מסחרי-אישי שמצבו מטרדי ומעסיק את בעליו ביום ובלילה.

**"הלומד מחברו... אפילו אות אחת -
צריך לנהוג בו כבוד" (משנה א)**

כבר למדנו בפרק ב' "יהי כבוד חברך חביב עליך כשלך" (משנה י), ואיזה כבוד יכול להיות גדול מזה? ואם כך נאמר על כל חבר, גם חבר שלא לימד אותי מאומה, מה מוסיפה כעת המשנה בהוראתה לנהוג כבוד במי שלימד אותי?

התשובה טמונה במילה "לנהוג". "לנהוג כבוד" זה הרבה יותר מאשר לכבד מישוהו כמו שאני מכבד את עצמי. כי היחס שלי לעצמי משתנה. לפעמים אני מלא הכרה בערך עצמי, ולפעמים... לפעמים ממש לא. "כבוד חברך כשלך" מדבר על יחס שהוא בר שינוי ויש בו עליות ומורדות.

"לנהוג כבוד", לעומת זאת, זה מנהג של קבע. אפילו בזמנים שהמורה מתנהג לכאורה בצורה שלילית ונראה שאינו ראוי לכבוד - עליך לזכור תמיד את האות שהוא לימד אותך, את הנקודה החיובית שבו ואת עליונותו כלפיך, כמי שקידם אותך והועיל לך במשהו, וממילא להמשיך להתייחס אליו בהערכה ובכבוד.

י
 כִּי הִיא דְרָכָה שֶׁל תּוֹרָה, פֶּת בְּמִלַּח תֹּאכַל, וּמִים בְּמִשׁוֹרָה תִשְׁתֶּה, וְעַל הָאָרֶץ תִּישָׁן, וְחַי צֶעַר תַּחֲיָה, וּבַתּוֹרָה אַתָּה עֹמֵל, אִם אַתָּה עֹשֶׂה כֵן, אֲשֶׁרִיד וְטוֹב לָךְ, אֲשֶׁרִיד בְּעוֹלָם הַזֶּה, וְטוֹב לָךְ לְעוֹלָם הַבָּא:

ה
 אֵל תִּבְקֶשׁ גְּדֻלָּה לְעֶצְמְךָ, וְאַל תַּחְמוֹד כְּבוֹד. יוֹתֵר מִלְמוּדֶךָ עֲשֵׂה, וְאַל תִּתְאַוֶּה לְשִׁלְחָנִים שֶׁל מְלָכִים, שֶׁשְׁלַחְנֶךָ גְּדוֹל מְשַׁלְחָנִים, וְכַתְרֶךָ גְּדוֹל מִכְתָּרִם, וְנֶאֱמָן הוּא בְּעַל מוֹלֵאכְתָּךְ שִׁישְׁלִים לָךְ שָׂכָר פְּעֻלָּתְךָ:

י
 גְּדוֹלָה תּוֹרָה יוֹתֵר מִן הַכְּהֻנָּה וּמִן הַמְּלָכוּת, שֶׁהַמְּלָכוּת נִקְנִית בְּשִׁלְשִׁים מַעְלוֹת, וְהַכְּהֻנָּה בְּעֶשְׂרִים וְאַרְבַּע, וְהַתּוֹרָה נִקְנִית בְּאַרְבָּעִים וּשְׁמוֹנֶה דְבָרִים. וְאֵלוּ הֵן: בְּתִלְמוּד, בְּשִׁמְעֵת הָאֶזְנוֹ, בְּעִרְכַּת שְׁפָתַיִם, בְּכִינֵת הַלֵּב, (בְּשִׁכּוּלֵת הַלֵּב), בְּאִימָה, בְּיִרְאָה, בְּעֲנֻנָה, בְּשִׁמְחָה, בְּטְהָרָה (לְנוֹסַח הַנִּשְׁנִיּוֹת לֹא

במשורה במידה קטנה.

יותר מלמודך עשה יותר ממה שלמדת, עשה מעשים טובים וקיים מצוות.
ששולחנה גדול משלחנם
 שכרך בעולם הבא,
 גדול מהנאתם בעולם הזה.

בתלמוד בלימוד בהתמדה.
 ויש מפרשים: בלימוד מפי רב.
בשמיעת האזן שיאזין היטב לרבותיו. ויש מפרשים: שישמע לאוזניו את לימודו.
בעריכת שפתים שיחזור היטב עד שיהיו הדברים ערוכים על שפתיו.
בכינת הלב שיתבונן בלימודו בשימת לב.

”מצינו בדוד מלך ישראל שלא למד מאחיתופל אלא שני דברים בלבד” (משנה ג)

הבעל שם טוב מסביר את משמעות הלשון ”שני דברים בלבד” כך: בגלל שלימוד זה הגיע מאדם רשע כאחיתופל, לא נתקיימו בו דברי חז”ל ש”דברי תורה פרים ורבים” (חגיגה ג.ב) ומולידים עוד ועוד, אלא הדברים נותרו בכמות המקורית - ”שני דברים בלבד”.

מהו הגורם לכך שבדברי תורה קדושים ואמיתיים, שהתקבלו על דעתו של דוד ולאורם הכריע הלכה למעשה (ראה סוכה דף נג), לא תתקיים תכונתה הטבעית של התורה לפרות ולרבות?

בחסידות מובא כי התופעה המתרחשת לעיתים כאשר שני הורים בריאים ושלמים בכל איברי גופם אינם זוכים ללדת ילדים, מעידה על אמיתתם של דברי הגמרא ששלושה

גורסים בטהרה), בְּשִׁמוּשׁ חֻכְמִים, בְּדַבּוּק (בְּדַקְדוּק) חֻכְרִים, בְּפִלְפּוּל הַתְּלַמִּידִים, בִּישׁוּב, בְּמִקְרָא, בְּמִשְׁנָה, בְּמַעֲוֵט סְחוּרָה, בְּמַעֲוֵט דְרָךְ אֶרֶץ, בְּמַעֲוֵט תַּעֲנוּג, בְּמַעֲוֵט שְׁנָה, בְּמַעֲוֵט שִׁיחָה, בְּמַעֲוֵט שְׁחוּק, בְּאֶרֶךְ אַפִּים, בְּלֵב טוֹב, בְּאֲמוּנַת חֻכְמִים, בְּקִבְלַת הַיְסוּרִין, הַמְּכִיר אֶת־מְקוֹמוֹ, וְהַשְּׂמַח בְּחֻלְקוֹ, וְהַעֲשֶׂה סִיג לְדַבְּרָיו, וְאֵינוֹ מַחְזִיק טוֹבָה לְעֶצְמוֹ, אֶהוּב, אֶהוּב אֶת־הַמְּקוֹם, אֶהוּב אֶת־הַבְּרִיּוֹת, אֶהוּב אֶת־הַצְּדָקוֹת, אֶהוּב אֶת־הַמִּישְׁרִים, אֶהוּב אֶת־הַתּוֹכְחוֹת (אוֹהֵב אֶת הַתּוֹכְחוֹת, אוֹהֵב אֶת הַמִּישְׁרִים), וּמִתְרַחַק מִן הַכְּבוֹד, וְלֹא מַגִּים לְבוֹ בְּתִלְמוּדוֹ, וְאֵינוֹ שׂמַח בְּהוֹרָאָה, נוֹשֵׂא בְּעוֹל עִם חֲבֵרוֹ, וּמְכַרְיעוֹ לְכַף זְכוּת, וּמַעְמִידוֹ עַל הָאֲמִתּוֹ, וּמַעְמִידוֹ עַל הַשְּׁלוֹם, וּמִתְיָשֵׁב לְבוֹ בְּתִלְמוּדוֹ, שׂוֹאֵל וּמְשִׁיב, שׂוֹמֵעַ וּמוֹסִיף, הַלּוֹמֵד עַל־מִנְתּוֹ לְלַמֵּד, וְהַלּוֹמֵד עַל־מִנְתּוֹ לְעֲשׂוֹת, הַמְּחַפֵּים אֶת־רֵבּוֹ, וְהַמְּכַוֵּן אֶת שְׂמוּעָתוֹ, וְהַאֲוִמֵר דְּכָר בְּשֵׁם אוֹמְרוֹ הֵא לְמַדְתּוֹ: כֹּל־הַאֲוִמֵר דְּכָר בְּשֵׁם אוֹמְרוֹ, מְבִיא גְּאֻלָּה לְעוֹלָם, שְׁנֶאֱמַר: וְתֹאמַר אֲסַתֵּר לְמַלְךָ בְּשֵׁם מְרַדְּכִי:

בדבוק חברים שלומד בחבורה. **בישוב** שתהא דעתו מיושבת עליו. **יש מפרשים:** שיהא בקי ביישובו של עולם. **דרך ארץ** משא ומתן עם בני אדם. **העשה סיג לדבריו** זיהר בדיבורו, שלא יבוא לידי מכשול. **מישרים** דרכים ישרות. **מגיס לבו** מתגאה. **אינו שמח בהוראה** ירא להורות דבר הלכה, שמא ייכשל. **ומכריעו לכף זכות** מסייע לחבירו לבחור בעשיית טוב. **המחכים את רבו** בשאלותיו. **המכוון את שמועתו** מעמיק להבין מה שעמט.

שותפים ישנם בלידת ולד - "הקדוש ברוך הוא ואביו ואמו" (קידושין ל.א), ולכן בנוסף ליכולתם הטבעית של האב והאם הכרחית גם הברכה מן השמים, "כוח אינן סוסף שמאיש אחד יוכל להיות כמה דורות" (לקוטי תורה שיר השירים מ.א).

כך גם בלימוד התורה: התרבותם של דברי התורה, כך שיתווספו בהם חידושים עד בלי די - וכולם יהיו עדיין חלק מתורת אמת - מותנית בכך שהלימוד חדור ביראת שמים, כך שחלקו של השותף, הקדוש ברוך הוא, חדור ומורגש היטב בתורתו של האדם. רק כך התורה תתברך. לעולם אל תשכחו את האלוקות שבחכמת התורה.

גדולה תורה, שהיא נותנת חיים לעושיה
בעולם הזה ובעולם הבא, שנאמר: כִּי־חיים
הם למוצאיהם, ולכל־בשרו מרפא. ואומר:
רפאות תהי לשרף, ושקוי לעצמותיה.
ואומר: עץ־חיים היא למחזיקים בה,
ותמכיה מאשר. ואומר: כי לנית חן הם
לראשה, וענקים לגרגרתיה. ואומר: תתן
לראשה לנית־חן, עטרת תפארת תמגנה.
ואומר: כִּי־כי ירבו ימיה, ויוסיפו לה שנות
חיים. ואומר: אךך ימים בימינה, בשמאלה
עשר וכבוד. ואומר: כי אךך ימים ושנות
חיים, ושלוש יוסיפו לה (ואומר: דרכיה דרכי
נועם וכל נתיבותיה שלום):

**חפירה ונתבישה.
ברבי רבי יהודה הנשיא.**

רבי שמעון בן־יהודה משום רבי שמעון בן
יוחאי אומר: הנוי, והכח, והעשה והכבוד,
והחכמה, והזקנה, והשיבה, והבנים, נאה
לצדיקים ונאה לעולם, שנאמר: עטרת
תפארת שיכה, בדרך צדקה תמצא. ואומר:
תפארת בחורים כחם, והדר זקנים שיכה.
(ואומר עטרת חכמים עשרם) ואומר: עטרת
זקנים בני בנים, ותפארת בנים אבותם.
ואומר: וחפירה הלבנה ובושה החמה, כי
מלה יי צבאות בהר ציון ובירושלים, ונגד
זקניו פבד. רבי שמעון בן־מנסיא אומר:
אלו שבע מדות שמנו חכמים לצדיקים,
כלם נתקמו ברבי ובבניו:

אמר רבי יוסי בן־קסמא: פעם אחת הייתי
מהלך בדרך, ופגע בי אדם אחד, ונתן־לי
שלום, והחזרתי לו שלום, אמר־לי רבי,
מאיזה מקום אתה, אמרתי לו מעיר גדולה
של חכמים ושל סופרים אני, אמר לי: רבי,
רצונך שתדור עמנו במקומנו, ואני אתן
לך אלף אלפים דינרי זהב ואבנים טובות
ומרגליות, אמרתי לו: (בני) אם אתה נותן
לי כל־כסף וזהב ואבנים טובות ומרגליות
שבעולם, איני דר אלא במקום תורה,
וכן כתוב בספר תהלים על־ידי דוד מלך
ישראל: טוב־לי תורת־פיך מאלפי זהב
וכסף. ולא עוד, אלא שבשעת פטירתו של
אדם, אין מלוין לו לאדם לא כסף ולא זהב
ולא אבנים טובות ומרגליות, אלא תורה
ומעשים טובים בלבד, שנאמר: בהתהלךך
תנחה אותך, בשכבך תשמור עליך,
והקיצות היא תשיחה. בהתהלךך תנחה
אתך, בעולם הזה. בשכבך תשמור עליך,
בקבר. והקיצות היא תשיחה, לעולם הבא.
ואומר: לי הכסף ולי הזהב, נאם יי צבאות:
(איני דר אלא במקום תורה, לפי שבשעת
פטירתו של אדם, אין מלוין לו לאדם לא
כסף ולא זהב ולא אבנים טובות ומרגליות,
אלא תורה ומעשים טובים בלבד, שנאמר:
בהתהלךך תנחה אותך, בשכבך תשמור
עליך, והקיצות היא תשיחך. בהתהלךך
תנחה אתך, בעולם הזה. בשכבך תשמור
עליך, בקבר. והקיצות היא תשיחה, לעולם
הבא. וכן כתוב בספר תהילים על ידי דוד
מלך ישראל: טוב לי תורת פיך מאלפי זהב
וכסף. ואומר: לי הכסף ולי הזהב, נאם
יי צבאות:)

חמשה קנינים קנה (לו) הקדוש ברוך הוא בעולמו, ואלו הן: תורה, קנין אחד. שמים וארץ, קנין אחד. אברהם קנין אחד. ישראל קנין אחד. בית המקדש, קנין אחד. תורה (קנין אחד) מנין, דכתיב: "קני ראשית דרכו, קדם מפעליו מאז. שמים וארץ (קנין אחד) מנין, דכתיב: כה אמר "השמים כסאי והארץ הדם רגלי, איזה בית אשר תבנו לי ואיזה מקום מנוחתי, ואומר: מה רבו מעשיך "כלם בחקמה עשית, מלאה הארץ קניגה. אברהם (קנין אחד) מנין, דכתיב: ויברכהו ויאמר ברוך אברהם לאל עליון קונה שמים וארץ. ישראל (קנין אחד) מנין, דכתיב: עדיעבר עמך "עדיעבור עם זו קנית. ואומר: לקדושים אשר בארץ המה, ואדירי כל חפציכם. בית המקדש (קנין אחד), מנין, דכתיב: מכן לשבתך פעלת "מקדש אדני כוננו ידיך. ואומר: וביאם אל גבול קדשו, הר זה קנתה מינו:

יא

לכבודו להעיד על גדולתו ורוממותו.

כל מה שברא הקדוש ברוך הוא בעולמו, לא בראו אלא לכבודו, שנאמר: כל הנקרא בשמי, ולכבודי בראתיו, יצרתיו אף עשיתיו. ואומר: "ימלה לעלם ועד:

רבי חנניא בן עקשיא אומר: רצה הקדוש ברוך הוא לזכות את ישראל, לפיכך הרבה להם תורה ומצוות, שנאמר: "חפץ למען צדקו יגדיל תורה ויאדיר:

כמו בכל עסק

רבי מאיר אומר: כל העוסק בתורה לשמה זוכה לדברים הרבה, ולא עוד אלא שכל העולם כולו כדאי הוא לו. נקרא רע, אוהב, אוהב את המקום, אוהב את הבריות, משמח את המקום, משמח את הבריות, ומלבתו ענוה ויראה. ומכשרתו להיות צדיק, חסיד, ישר ונאמן, ומרחקתו מן החטא, ומקרבתו לידי זכות, ונהנין ממנו עצה ותושיה, בינה וגבורה... ונותנת לו מלכות וממשלה וחקיקור דין, ומגלין לו רזי תורה, ונעשה כמעין המתגבר וכנהר שאינו פוסק, והוה צנוע, וארך רוח, ומוחל על עלבונו, ומגדלתו ומרוממתו על כל המועשים (משנה א)

על מי מדובר כאן? אם מדובר על לומד תורה "לשמה", לשם מה מודיעים לו שזוכה לדברים הרבה? ואם כוונת התנא לשכנע אנשים ללמוד לשמה, האם הדרך לשכנע ללמוד לשמה היא בכדי לזכות "לדברים הרבה"??

ניתן לפרש את משנתנו בצורה עמוקה אך פשוטה: יש בלימוד לשמה דרגות רבות. המשותף לכולן הוא לימוד ללא אינטרסים זרים, אך באופן כללי הן מתחלקות לשלוש: א. ללמוד על מנת לשמור ולקיים את המצוות; ב. לשם הלימוד עצמו, לקיים מצוות תלמוד תורה ולקשר נפשו לה'; ג. ללמוד בשביל "לעזור" לתורה עצמה, במשמעות של לחבר את התורה עם האין-סוף שלמעלה ממילים ואותיות.

הדרגה השלישית היא גבוהה ושייכת לצדיקים גמורים ולא עליה מדובר כאן. הדרגה הראשונה היא פשוטה וגם עליה לא מדובר במסכת אבות שדבריה הם "מילי דחסידותא" - ענייני חסידות שלפנים משורת הדין. הנושא של משנתנו הוא בלומד תורה בדרגה השנייה. הוא אינו חושב על שום דבר חוץ מהתורה, אין לו דבר בלימודו מלבד עצם קיום רצון ה' על ידי לימוד התורה. והוא "עוסק בתורה לשמה", התורה היא כל עניינו והוא טרוד בה יום ולילה כמו בעל עסק בעסקו.

אין לי אלא תורה?

הלומדן הטרוד כולו בעסק לימוד התורה לשמה שואל את עצמו לפעמים: מה יהיה עם עבודת ה' שלי? מה עם רכישת מידות טובות ומצוות שבין אדם לחברו? אם הוא לא ישקיע בהן כיצד הוא יתפתח בהן, והרי כל האומר "אין לי

אלא תורה אפילו תורה אין לו"? ובעצם, למרות שחז"ל אומרים ש"תורה אין לו" הוא דווקא מכיר את עצמו ויודע שתורה יש לו והיא אכן כל מציאות!

וגם - מה יהיה עם ענייני העולם שעליהם הוא כלל אינו חושב, האם הוא יאלץ להיות מוזר ופרוש מהם, חסר יכולת להתמודד עם המציאות?

על זה עונה לו התנא: "כל העוסק בתורה לשמה זוכה לדברים הרבה!" אל תחשוש שיחסר לך משהו. אתה תקבל הכל. יש דברים שתקבל ממש במתנה ללא שום צורך לעסוק בהם ויש דברים שהקדוש ברוך הוא יכין אותך אליהם ויקל עליך את ביצועם.

ילביש, יכשיר, ירחיק ויקרב

בעניינים שבין אדם לחברו אתה תזכה בשלמות, אתה תאהב יהודים (אפילו "בריות" בעלמא) והם יאהבו אותך, "אוהב ואהוב". דווקא בגלל שאתה לומד רק למען ה' ולא למען עצמך, באופן טבעי תאהב את בניו ללא כל הבדל ביניהם. אתה תהיה צנוע ובעל אורך רוח ומוחל על עלבונו.

וגם בענייני עולם הזה, אפילו שאתה מתעסק רק בענייני תורה - תהיה לך הבנה בענייני העולם עד כדי כך שבני האדם ייגעו ממך בעצה ותושיה בענייניהם, אותם עניינים שאתה כלל לא עסוק בהם, כי ה' ייתן לך במתנה, דרך התורה, הבנה מושלמת בענייני העולם. עד כדי "מלכות וממשלה" תוך כדי ענווה מוחלטת ו"כל העולם כולו כדאי הוא לו".

בעניינים שבין אדם למקום זה קצת יותר מורכב, את רוב הדברים הקדוש ברוך הוא לא יתן במתנה כי דווקא הם דורשים עבודה ובחירה אישית חופשית, אבל הוא יקל מעליך את העבודה ויכשיר אותך להצליח ללא הכנות מיוחדות: הוא ילביש אותך ענווה ויראה ואתה תוכל להשתמש בלבוש זה ולאט לאט להתאחד עמו ממש; הוא יכשיר אותך להיות צדיק, חסיד, ישר ונאמן ולך יהיה יותר קל לנהוג כך בפועל; הוא ירחיק אותך מהחטא ויקרב אותך לזכויות, אבל העבודה בפועל תישאר בידך. (אבל אהבת ה' - "אוהב את המקום" - היא חלק מלימוד תורה לשמה ולכן מקבל אותה העוסק בתורה לשמה במתנה מלמעלה, כמו גם את הכישרון להיות "כמעין המתגבר ונהר שאינו פוסק" בתורה עצמה שלומד).

במקום אחר לגמרי

כך העוסק בלימוד לשמה יכול להמשיך ולהיות עסוק רק בתורה, כל השאר יסתדר כך או אחרת. למעשה הוא יהיה גדול בכל המעשים ומרומם מכל המעשים - "ומגדלתו ומרוממתו על כל המעשים!" הוא גר בעולם הזה אבל באמת שקוע במקום אחר לגמרי; מאוחד על ידי לימוד תורה לשמה עם הקדוש ברוך הוא שלמעלה מהעולם.

לא להעליב!

אמר רבי יהושע בן לוי: בכל יום ויום
בת קול יוצאת מהר חורב ומכרזת
ואומרת "אוי להם לבריות מעלבונה של תורה",
שכל מי שאינו עוסק בתורה נקרא נוזף,
שנאמר: "נזם זהב באף חזיר, אשה יפה וסרת טעם"
(משנה ב)

המשנה הראשונה בפרק מלמודת את האדם לשקוע בתורה לשמה ומפרטת באופן נפלא את כל המעלות של לימוד זה. והמשנה הזו, הבאה אחריה, מזהירה מעלבונה של תורה אם ח"ו לא נעסוק בה.

רק נזיפה?

יש לדקדק במשנה זו הדק היטב:

א. מי שאינו עוסק בתורה נקרא רק "נוזף"? הרי נאמרו דברים הרבה יותר חמורים על ביטול תורה, כמו הגמרא האומרת (סנהדרין צט) שעל זה נאמר: "כי דבר ה' בזה... הכרת תכרת הנפש ההיא!" (במדבר טו,א) ומדוע ריב"ל כאן בבואו לאיים על בני האדם מקל כל כך ומציע רק נזיפה? נזיפה היא הקלה ביותר מבין עונשי בית הדין למי שלא מקיים את הפסק שלהם: נזיפה, נידוי וחרם, ובכל אופן שלושתם הם בוודאי פחות מכרת...

ב. מדוע מי שלא עוסק בתורה מעליב את התורה? הרי בכך שהוא אינו עוסק בדבר הכי נעלה ויקר הוא מעליב את עצמו! אם הוא אינו לומד, התורה כלל לא נמצאת אצלו וכיצד בדיוק הוא מעליב אותה?

ג. מדוע בת הקול יוצאת "מהר חורב"? למה לא לקרוא להר כשמו הרגיל "הר סיני"? ואם רוצים להדגיש כאן את עלבון השכינה אולי היה מתאים לקרואו בשמו "הר האלוקים"!

ד. ובמשל שמופיע בפסוק: איזה נזם זהב יש באפו של החזיר אם הוא לא עוסק בתורה?

לפתוח עסק של הפצה

הביאור דלהלן שופך על המשנה אור חדש ומרתק: רבי יהושע בן לוי מדבר כאן על אדם שאכן לומד תורה אבל אינו "עוסק" בה; התורה אינה הביזנס שלו. בעל עסק אינו יושב במקומו ומחכה שיבואו אליו לקוחות, הוא מוציא את סחורתו החוצה ומשבח אותה בפני כל עובר ושב. כל אדם ברחוב הוא לוקח פוטנציאלי שלו.

התורה רוצה שינהגו בה כמו בעסק, שילמדו אותה לאחרים ויפיצו אותה. מי שלוקח את העסק הזה ברצינות, לא יסתפק בתלמידים הבאים מעצמם. חייבים לחפש עוד ועוד קליינטים ולעורר יהודים רבים ככל האפשר ללומדה, ואת הדבר הזה צריך לעשות לא מתוך עול והכרח אלא בחיות גדולה ועצומה!

בעל עסק מצליח לפרוץ לקהלים חדשים רק כשהוא 'עף על עצמו' ועל העסק שלו. כך בדיוק בהפצת תורה, כשהעוסק בתורה יודע שעל ידי כל הפצה הוא כובש עוד חלק של העולם לתורה ולה' יתברך, כי "אורייתא וקודשא בריך הוא כולא חד" - הוא מלא כולו במוטיבציה פנימית.

ומי שלא מפיץ את התורה שלומה, פוגע בה ומעליב אותה ונקרא "נזוף" (בגמרא (מועד קטן טז) מופיע שנויפה באה על אי הערכה נכונה את מעלת הרב).

להחריב את העולם?

מי שנה את המשנה הזו? רבי יהושע בן לוי, עליו נאמר (כתובות עז) שנכנס חי לגן עדן, ושבימיו לא נראתה הקשת. העובדה שהוא נכנס חי לגן עדן אומרת לנו שהוא זיכך את גופו באופן מופלא ביותר; התורה שלמד פעלה על הגשמיות שלו, וגופו הגשמי זכה להיות 'כלי' לגילויים של גן עדן. אבל הוא לא הסתפק רק בזיכוך הגשמיות של עצמו אלא תיקן את כל העולם: הוא הביא לכך שבימיו לא היה קטרוג ולכן לא היה צורך בקשת כהגנה מפני מבול. הוא שינה את העולם על ידי הפצת תורה ברבים ועשה מהעולם, כמו מגופו, מקום לדירה לו יתברך.

ורייב"ל מגלה לנו כי בת הקול הגדולה הזו יוצאת דווקא "מהר חורב". כאן לא מדובר על מעלת התורה כשלעצמה אלא על הכוח שלה לשנות את העולם, וכפי שאומרים חז"ל: "חורב למה? שבו ניתנה התורה שנקראת חרב", התורה מגלה שיש לה כוח להחריב את הגשמיות של העולם, לבטל את ה'העלם' שבעולם ולהתיש את כוחו (שלכן נקראת התורה "תושיה" (סנהדרין כו)) וזאת על ידי

הפצתה בעולם בכל מקום אפשרי. ובכך חייבים להשקיע זמן וכוח: לשנות את העולם עם התורה, זאת מטרת נתינתה לנו!

מי שאינו משקיע בהפצת תורה, משתמש בתורה חלילה כמו "נזם זהב באף חזיר" ח"ו, שדואג רק לעצמו (חזיר...). ואינו חדור בהכרת כוח התורה להשפיע ולשנות את העולם, להאיר דרכה את העולם ולהחריב את הגשמיות. במצב כזה, אפילו אם הוא "אשה יפה" - שהוא יפה ומהודר בלימוד התורה, חסר לו כל ה"טעם", אשה יפה וחסרת טעם - נעדרת החיות וההתלהבות בהפצת תורה והכוח העצום שיש לה לכבוש את העולם הזה!

מי רוצה חיי צער?

כך היא דרכה של תורה: פת במלח תאכל,
ומים במשורה תשתה, ועל הארץ תישן,
וחיי צער תחיה, ובתורה אתה עמל.
אם אתה עושה כן "אשריך וטוב לך",
"אשריך" בעולם הזה "וטוב לך" לעולם הבא
(משנה ד)

משנה זו, ככל פרקי אבות, היא מידת חסידות. וכפי שמגדיר זאת הרמב"ם (הלכות תלמוד תורה ג,ו): "מי שנשאו ליבו לקיים מצווה זו כראוי לה ולהיות מוכתר בכתרה של תורה, לא יסיח דעתו לדברים אחרים, ולא ישים אל ליבו שיקנה תורה עם העושר והכבוד כאחד. כך הוא דרכה של תורה: פת במלח תאכל, ועל הארץ תישן, וחיי צער תחיה, ובתורה אתה עמל".

גם מי שהגשמיות תופסת אצלו מקום, יכול וצריך לאמץ את עיקרון המשנה ולא להתנות את עסקו בתורה בהרחבה בענייני גשמיות. אפשר ללמוד גם כשעייפים ואפילו כשחסר חלב בפינת הקפה.

אך כיצד תתיישב חריפות משנתנו עם המשנה הנוספת בפרקי אבות: "כל המקיים את התורה מעוני סופו לקיימה מעושר" (הט), מה טוב ב"עושר" אם "דרכה של תורה" היא דווקא מתוך עוני?!

אלא שודאי יש להשתדל ולעזור לכל יהודי שתהיה לו הרחבה וחיי נחת. כך הוא יוכל לעבוד את ה' מתוך תענוג, ואת העמל והיגיעה יוכל לשמור לתורה עצמה ולא ללחץ ולצער של טרדות החיים. ועיקר הלימוד מהמשנה שלנו הוא שיש ללמוד בכל מצב, גם אם יש עוני. ומי שעושה כך, מבטיח לו הקדוש ברוך הוא ש"סופו לקיימה מעושר". התורה תביא את האדם לרחבות רוחנית, שממנה תשתלשל גם רחבות גשמית.

צער הריחוק

נוסף לפשט המשנה המדברת במוכנות ללימוד התורה מתוך דוחק גשמי, האדמו"ר הזקן מסביר שיש במשנה זו הוראות רוחניות נפלאות.

מה פתאום לחיות חיים של צער? ואיך מי שחי חיי צער "אשריו" בעולם הזה?

חיי צער, מסביר האדמו"ר הזקן (ליקוטי תורה פרשת אחר'י), הם תוצאה מהתבוננות עד כמה רחוקים אנו מהאין-סוף. התוצאה היא דרבון אדיר ללימוד תורה. הלימוד מרווה את הצימאון ומאחד אותנו עם ה' יתברך, ואז אשרינו כבר בעולם הזה:

"חיי צער תחיה' היינו מהתבוננות מגדולת אין-סוף ברוך הוא שכשמו כן הוא - אין לו סוף. ממילא האדם יחיה חיי צער על היותו רחוק מאור פניו יתברך ותהיה זאת נחמתו, אשריך וטוב לך בעולם הזה: על ידי עסק התורה שהיא חכמתו יתברך, ושם התלבשות אור אין-סוף ממש, ועל ידי הלימוד נעשה יחוד אין-סוף בנפשו של הלומד".

עושה מה שצריך

הוראה נוספת במשנתנו - לישון על הארץ. על האדם לעבוד על עצמו להיות בביטול, לא 'לחגוג' על הדרגות הגבוהות אליהן הוא הגיע כי מהן אפשר ליפול:

"בהמות הייתי עמך, פירוש - התנהגתי כבהמה, לא נחשב למאומה בכל הדברים החשובים, לא חשקה נפשי בגדולות ונפלאות ממני, כי אם רצון בוראי עשיתי. אין לאדם לדאוג על גדולות ונפלאות. וזהו 'ועל הארץ תישן', אם השפיל בעצמו עד לארץ בכל הדברים ממה יפול? ובמילא הוא בהשקט. אבל אם לאו, אינו בהשקט כלל" (מאמרי אדמו"ר הזקן הקצרים עמוד רכ).

אין כוונת האדמו"ר הזקן שעל האדם לא לרצות לעצמו מדרגות נפלאות, אלא שההנחה של האדם צריכה להיות שהוא עושה מה שצריך ("על הארץ תישן") ואינו מחפש מדרגות גבוהות. כי במדרגות יש גם נפילות, וכשנמצאים על הארץ אין לאן ליפול.

דווקא כשהאדם מתבטל, אז הוא קשור לעצמותו ומהותו של הקדוש ברוך הוא, והוא מעלה אותו למעלה הגבוהה ביותר שאין בכוח האדם להגיע אליה. רק כשהאדם מרגיש ביטול מוחלט כלפי התורה ולא מתכנן להתעלות ולהרוויח ממנה, רק אז התורה נקלטת בו. "ונפשי כעפר לכל תהיה - פתח ליבי בתורתך!".

חמשה קניינים קנה הקדוש ברוך הוא בעולמו,
ואלו הן: תורה קנין אחד, שמים וארץ קנין אחד,
אברהם קנין אחד, ישראל קנין אחד,
בית המקדש קנין אחד
(משנה י')

במשנה מופיעה רשימה של "חמישה קניינים" שקנה הקדוש ברוך הוא בעולמו ובה מצוין אברהם לצד בית המקדש, השמים והארץ, התורה ועם ישראל. הדבר מעורר התפעלות ותמיהה כאחת: מדוע להבדיל את עם ישראל מאברהם אבינו, מייסד השושלת? ובכלל, העולם כולו שייך לקדוש ברוך הוא, ומה פשר חמשת הקניינים הייחודיים? אם זהו "עולמו" - מדוע הוא צריך לקנות בו דברים?

ללא מסכות

קניין מורה על העברת חפץ כפי שהוא מרשות לרשות. העולם כולו שייך לה' אבל בשביל לגלות ולחוות את זה צריך לעמוד הרבה. העולם נברא יש מאין, ובשביל לגלות את ה"אין" שבתוך ה"יש" נדרשת עבודה של זיכוך, צריך לבטל את "ישותו" של העולם.

שונים הם חמשת הדברים שהם קניינו של הקדוש ברוך הוא בעולמו. הם אמנם חלק מהבריאה אבל הוא קנה אותם, כלומר: הפך את עצמו לגלוי דרכם. אדם שמגיע לבית המקדש פוגש את ה'. הלבנים והזהב לא מצליחים להסתיר את השראת השכינה המצויה בתוך המקום הגשמי הזה. אדם שלומד תורה אינו צריך לקלף את מסכת העולם הזה ממנה, כי התורה מפגישה אותנו ישירות עם חכמתו ורצונו של ה'. למרות שהתורה מתלבשת במונחי העולם הזה ומדברת על זמן ומקום, סוסים ודגים, גנבים וגזלנים - התורה ממשיכה להיות קרן אור שמגיעה ממקום אחר לחלוטין.

חמשת הקניינים נמצאים לחלוטין בתוך מסגרת העולם, אבל כפי שהם - הם חורגים ממסגרת העולם הזה ומשמשים כחלונות אל האלוקות שמעבר לו. כך גם עם ישראל. נשמות ישראל הן "חלק אֵלֹה ממעל ממש", המלוכשות בתוך גוף שנוול ומתפקד לפי כללי הטבע.

[גם שמים וארץ נקראים כאן "קניין", אך אין הכוונה לכל ענייני השמים והארץ אלא רק לפרטים מאוד מסוימים בהם המבטאים את גילוי של ה', כמו שהשמים תמיד "חזקים כיום הבראם" (ירושלמי ברכות בתחילתה) בשונה משאר פרטי הבריאה שרואים בהם התיישנות, וכן שבארץ קיים כוח הצמיחה שהוא דוגמת כוח האין־סוף, שרק על ידי ריקבון וביטול יכול להצמיח ממש בבחינת מאין ליש].

קניין שהוא קניין

בנוסף לנשמות ישראל, אומרת המשנה שאברהם הוא קניין נוסף ומוכיחה זאת מהפסוק "ברוך אברם לאֵל עליון קונה שמים וארץ". ניתן להבין שהפסוק מדבר על ה' שהוא האֵל העליון שקונה שמים וארץ ואצלו אברהם ברוך, אבל המשנה מפרשת את הפסוק על אברהם!

סוד קניינו של אברהם הוא שמעבר לכך שהוא שגריר של ה', הוא גם קניין שלו. אברהם קונה דברים בעולם ומעבירם לרשותו של ה', שיהיה גלוי בהם שם ה'. "אברהם מגייר את האנשים" (רש"י לך יב,ה), "שהקריא אברהם לשמו של הקב"ה בפי כל עובר ושב" (סוטה י'), אברהם אבינו הוא חידוש גדול מאוד, לא רק שהוא קניין ככל נשמות ישראל, אלא שהוא קונה דברים רבים בשמים ובארץ ומעבירם להיות קנייני ה', שה' יהיה גלוי וניכר בהם.

הכוח של עם ישראל לקחת דברים סתמיים ולהפוך אותם לקדושים, לקשר את כל ענייני "רשות הרבים" ל"רשות היחיד" - "יחידו של עולם" - הוא כוח מופלא שקיבלנו מאברהם אבינו, וכל יהודי יכול וצריך לומר לעצמו ולייחל "מתי יגיעו מעשי למעשה אבותי אברהם יצחק ויעקב" (תנא דבי אליהו פרק כה).

כבודו זועק מכל חידוש טכנולוגי!

כל מה שברא הקדוש ברוך הוא בעולמו
לא בראו אלא לכבודו, שנאמר "כל הנקרא
בשמי ולכבודי בראתיו יצרתיו אף עשיתיו",
ואומר: "ה' ימלוך לעולם ועד"
(משנה יא)

כל הטכנולוגיה נבראה לכבוד הקדוש ברוך הוא. גם בדברים שבהם לא ניכר כבודו, גם הם כאן רק בשביל כבודו של הקדוש ברוך הוא, ועלינו מוטל לגלות זאת ולהמליך את השם בעולם גם דרכם.

צריך להיות זהיר מאוד (ולדוגמה פשוטה - חסימה באינטרנט), אבל באותה מידה ברור שהחידוש הטכנולוגי בא לעשות כבוד לה' ולשמש את הקדושה ויש בו מעלות עצומות.

הבעש"ט אמר שכל מה שיהודי רואה או שומע - עליו ללמוד ממנו הוראה בעבודת ה', ולכן תיוג חידושי הטכנולוגיה בתור מוקצה מחמת מיאוס או מוקצה מחמת גופו זה לפספס משהו גדול.

בערך או בדיוק

שני הפסוקים המצוטטים במשנה מציינים שתי אמירות שהמשנה מלמדת אותנו, לא זו אף זו. יש "לכבודו" ויש "אלא לכבודו". הראיה שהכל נברא לכבודו היא מהפסוק הראשון: "כל הנקרא בשמי ולכבודי בראתיו", הדבר נברא בשביל כבוד ה' - אבל עדיין יתכן שיש לדבר הנברא עוד מטרות ושימושים.

אבל כשאומרים "אלא לכבודו" ברור שזוהי סיבתו ומטרתו היחידה. את זה למדים מהפסוק "ה' ימלוך לעולם ועד" - עניין המלוכה של ה' הוא ביטול מוחלט של הנבראים למלך וזה יהיה לעולם ועד, לתמיד ועל הכל.

בגדול ובקטן

הדרגה הגבוהה היא "ה' ימלוך לעולם ועד", "ומלכותו ככל משלה", הכל בטל ומכוון אליו יתברך, האור ה"סובב כל עלמין" ומשווה קטן כגדול.

אבל ההתחלה היא מההכרה באור ה"ממלא כל עלמין". הקדוש ברוך הוא מתגלה בתוך כל פרטי ודרגות החיים בבריאה. ולכן העולמות העליונים, בריאה יצירה ועשייה, מצויינים בפסוק, והקדוש ברוך הוא שורה בהם לפרטיהם ולדרגותיהם ומחיה אותם.

וכך גם בעבודת האדם: האדם צריך לעבוד את עבודתו לפרטי פרטים ויחד איתם להגיע לביטול כללי שהכל חותר אליו - "ויצוונו ה' לעשות את כל החוקים האלה ליראה את ה'" (ואתחנן ו,כד).

לחוך הוורידים

בהתגלות המלכות הזו המבטלת את הכל כלפי ה' אין הכוונה לשלול את פרטי העולמות, אלא שהמלכות תורגש דווקא בכל הפרטים, והיא תשפיע גם על הגשמיות של האדם שתהיה טובה ומבורכת. בתחילת הפרק מופיע ש"כל הלומד תורה לשמה" - דווקא "לשמה", בדבקות עליונה - זוכה "לדברים הרבה" שזה כולל גם ברכה בענייני העולם הגשמיים, שיהיה לאדם טוב בהם! כי הקדוש ברוך הוא בראו ובראם ורוצה בו ובהם ולמלוך על הכל.

וכדברי המדרש שמואל: "מה שאמר זוכה לדברים הרבה... הם טובות העולם הזה... ולא עוד אלא שגם כן זוכה לדברים אשר הם כולם שלימות הנפש" (וראה בעמוד 132).

הרב המלך

ובעניין זה רואים חיבור מיוחד גם לתחילת המסכת, בה דובר על העברת התורה דרך שני אישים, משה ויהושע. הם נזכרו בשמותיהם כמנהיגים יחידים בדורם ואחריהם הגיעו לעם ישראל מנהיגים רבים, נביאים, שופטים ועוד, עד אנשי כנסת הגדולה.

הבולט בהנהגת משה ויהושע הוא שהם היו מלכים, הם היו קשורים לכל פרט בחיי בני דורם, גשמי כרוחני. המן, הבאר והענן (לאחר פטירת אהרן ומרים) היו בזכות משה וגם את הבשר מבקש ה' ממשה להמציא. לקראת סוף חייו אומר משה לה' שנדרש מנהיג שימשיך אחריו: "אשר יוציאם ואשר יביאם", משה ויהושע היו מלכים גם על הגשמיות, ורק אחריהם התחילה הפרדה בין המלך הגשמי לרב ונשיא בית הדין.

ובסיום המסכת מגיעים שוב לאותה שלימות כש"ה' ימלוך לעולם ועד" בימות המלך המשיח, עליו מבואר בחסידות שהוא יהיה שילוב של מלך ורב; מלמד תורה וקשור לכל ענייני בני ישראל, הגשמיים והרוחניים גם יחד. כי כשהקדוש ברוך הוא יתגלה, הגשמיות והרוחניות יהיו דבר אחד שלא נברא אלא לכבודו.

